

Leeskring Paleografie: veldtocht van Spinola

Afconterfeytinge des Iselstrooms/ het Sticht van Over-Isel/'t Graefschap Zutphen/

Gerrit .J. Perfors

In de tachtigjarige oorlog (1572-1648) heeft het oosten van ons land en met name de Achterhoek veel geleden onder de belegeringen van zowel de Spanjaarden als de Staatse troepen. Meerdere keren is Lochem belegerd geweest, zo ook in 1606. De Spaanse troepen stonden onder leiding van de Marquis Ambrosius Spinola en de Staatse troepen onder Maurits van Nassau.

Spinola bleek een zeer goed veldheer te zijn en veroverde binnen relatief korte tijd vanuit het oosten de hele Achterhoek tot vlak voor de IJssel. De steden Doesburg, Zutphen en Deventer werden door Maurits snel extra versterkt en langs de IJssel van Arnhem tot Zwolle werden versterkingen gebouwd, terwijl op de IJssel een tiental patrouilleschepen deze IJsselverdedigingslinie bewaakte.

De stand van zaken tijdens de belegeringen en de troepenverplaatsingen werd steeds op kaart vastgelegd ten behoeve van de veldheren. Van deze kaarten zijn weinig exemplaren bewaard gebleven omdat oude kaarten steeds door actuele kaarten werden vervangen. In de aan de kaart gehechte bijlage werd steeds het kaartbeeld verklaard.

De afgebeelde kaart (volgende dubbele pagina) omvat het gebied als in de titel hierboven genoemd. De bijlagen bij deze kaart zijn in het Frans, Duits en Nederlands gesteld maar dan wel in de taal en het handschrift uit die tijd. Op deze zogenaamde oorlogskaart is de troepenverplaatsing aangegeven van Marquis Spinola in 1606, het jaar dat Lochem veroverd werd door de Spaanse troepen (4-14 augustus).

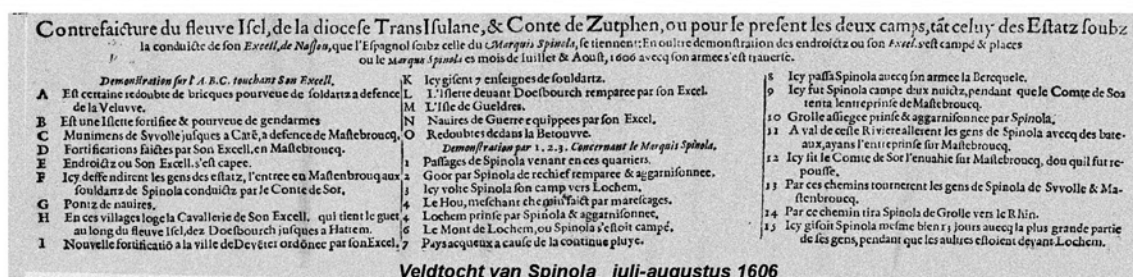
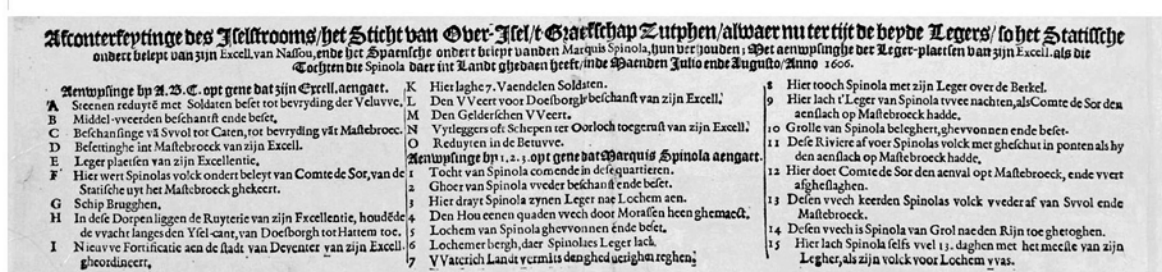
We zien dat Spinola vanuit het oosten Twente en de Achterhoek binnenvaalt. Zijn legers worden bij Goor gesplitst waar één deel onder graaf Le Sor richting Zwolle optrekt langs Rijssen, Hellendoorn en Dalfsen. Het andere deel onder Spinola trekt op naar Lochem met de bedoeling om vandaar Deventer aan te vallen. Maar het was een schijnbeweging, hij ontdekte namelijk de extra versterkingen bij Zutphen en Deventer en hij ging via Almen, Bathmen terug naar Goor en vandaar weer naar Lochem.

De Staatse troepen onder Maurits van Nassau hadden een verdediging opgebouwd langs de IJssel van Arnhem tot Mastenbroek voorbij Zwolle. Deze verdediging bestond uit onder andere 17 stenen redoutes en een tiental oorlogsschepen die over de IJssel patrouilleerden.

Deze verdediging van de IJssel en het feit dat Besquoy bij Mastenbroek is verslagen en teruggedreven doet Spinola besluiten terug te trekken richting Düsseldorf om de Rijn over te steken bij Rijnberk.

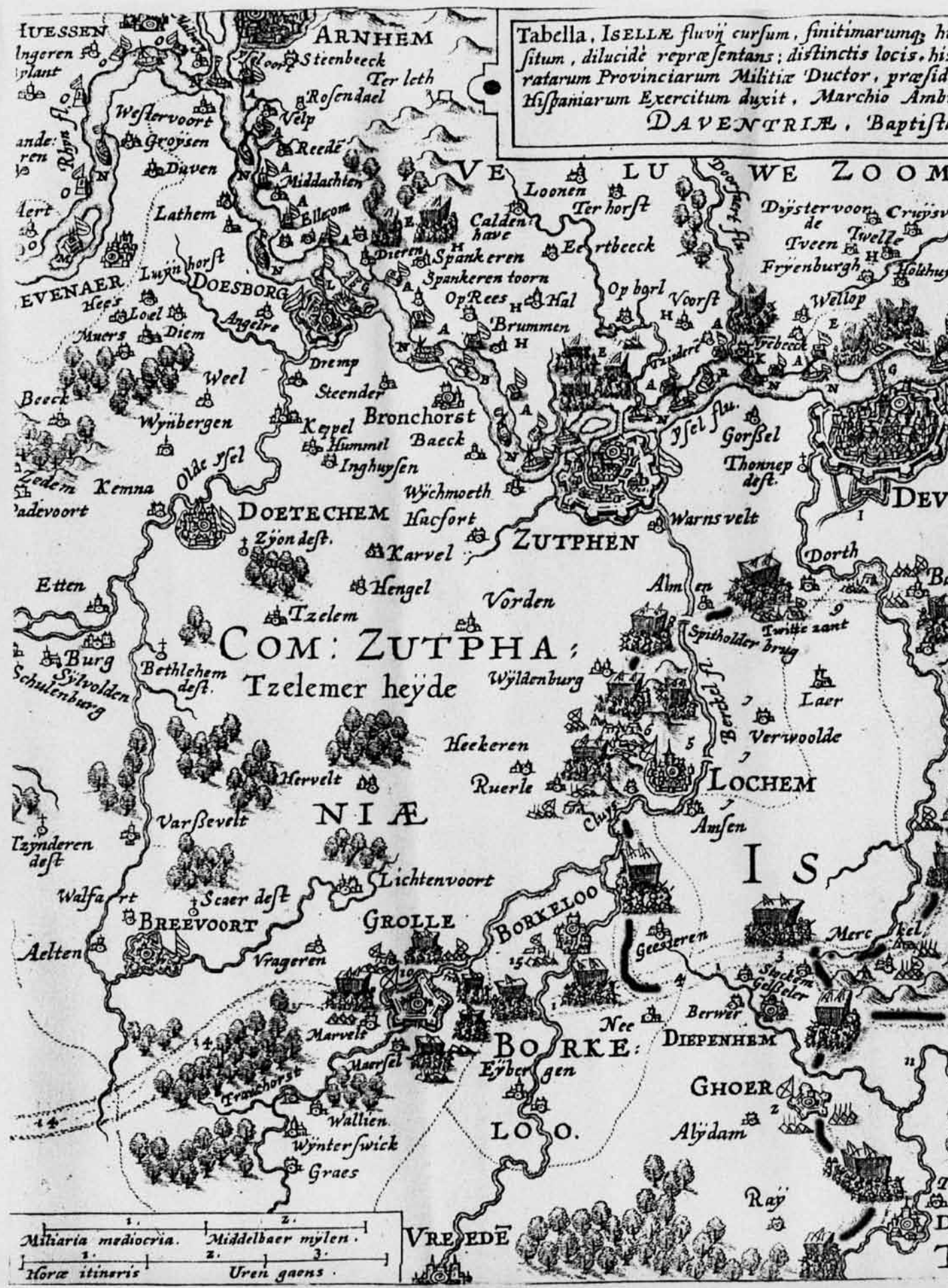
De kaart is gemaakt door Baptista van Doetchem (ook wel Doeticum of Deutecom), hij was graveur, drukker en uitgever. Hij was achtereenvolgens werkzaam in Deventer, Haarlem, Amsterdam en weer in Deventer van 1606-1611.

De Leeskring Paleografie heeft een transcriptie gemaakt van de Franse teksten. Deze zijn weergegeven op blz. 16.

Veldtocht van Spinola juli-augustus 1606

Tabella, ISELLÆ fluvij cursum, finitimarumq; his-
 situm, dilucidè repræsentans; distinctis locis, his-
 ratarum Provinciarum Militiæ Ductor, præsid-
 Hispaniarum Exercitum duxit, Marchio Ambro-
 DAVENTRIÆ. Baptista

1.	2.
Miliaria mediocria.	Middelbaer mylen.
1.	2.
Horæ itineris	Uren gaons.

VREDE

Inc inde Urbium, Regionum, Arcium ac Castellorum
 , quæ Nassoviae Comes Mauritius, inclitus Fœderis
 o munita tenet; ab ijs, per quæ potentiss. Regis
 osius Spinola; mensibus Julio et Augusto. a. 1606.
 à Doetechem fecit.

Transcriptie uit het Frans

Voorstelling van de rivier de IJssel / het Sticht van Overijssel / de Graafschap Zutphen

of voor de aanwezigheid van twee kampementen /waar de Staatse troepen onder leiding van **Zijne Excellentie van Nassau** en de Spaanse troepen onder leiding van de Markies Spinola zich ophouden. Aanwijzing van de legerplaatsen van Zijne Excellentie en die de Markies Spinola in de maanden juli en augustus 1606 met zijn legers heeft doorkruist.

Verklaring voor A.B.C. zover het Zijne Excellentie aangaat

- A. Is zekere redoute (kleine schans) van steen bemand met soldaten om de Veluwe te verdedigen
- B. Is een versterkt eilandje en bemand met gendarmes
- C. Versterkingen van Zwolle tot Caten om Mastenbroek te verdedigen
- D. Fortificaties gemaakt in naam van Zijne Excellentie in Mastenbroek
- E. Plaatsen waar Zijne Excellentie zich ontspant
- F. Hier verdedigen de Staatsen zich, de ingang naar Mastenbroek
- G. Schipbruggen
- H. In deze dorpen verblijft de cavallerie van Zijne Excellentie, die de wacht houden langs de rivier de IJssel van Doesburg tot aan Hattem
- I. Nieuwe fortificaties bij de stad Deventer verordonneerd door Zijne Excellentie
- K. Hier liggen 7 vaandels soldaten
- L. Eilandje voor Doesburg versterkt door Zijne Excellentie
- M. De eilandjes van Gelre
- N. Oorlogsschepen uitgerust door Zijne Excellentie

Transcriptie uit het Frans

Voorstelling van de rivier de IJssel / het Sticht van Overijssel / de Graafschap Zutphen

of van de aanwezigheid van twee kampementen /waar de Staatse troepen onder leiding van Zijne Excellentie van Nassau en de Spaanse troepen onder leiding van de **Markies Spinola** zich ophouden. Aanwijzing van de legerplaatsen van Zijne Excellentie en die de Markies Spinola in de maanden juli en augustus 1606 met zijn legers heeft doorkruist.

Verklaring voor 1,2,3 met betrekking tot de Markies Spinola

- 1. Passage van Spinola komende naar zijn kwartieren
- 2. Goor door Spinola weer versterkt en tot garnizoen gemaakt
- 3. Hier wil Spinola zijn kampement richting Lochem
- 4. Le Hou handelsweg gaat door moerasland
- 5. (4)Prinselijk Lochem door Spinola bezet en tot garnizoen gemaakt
- 6. De Lochemse Berg, waar Spinola kampement heeft gemaakt
- 7. Land verkregen dankzij voortdurende regen
- 8. Hier (Spitholderbrug) passeerde Spinola alsook zijn Leger de Berkel
- 9. Hier hier maakte Spinola twee nachtkampen terwijl ene hertog de Sor probeerde een aanslag op Mastenbroek te plegen.
- 10. Prinselijk Grolle belegerd en bezet en tot garnizoen gemaakt door Spinola.
- 11. In het dal van deze rivier gingen de manschappen van Spinola met boten als hij de aanslag op Mastenbroek kreeg
- 12. Hier werd de hertog de Sor overmeesterd voor Mastenbroek waar hij wordt teruggedreven
- 13. Over deze wegen keerden de manschappen van Spinola van Zwolle en Mastenbroek
- 14. Over deze weg trok Spinola van Grolle naar de Rijn.
- 15. Hier ligt Spinola zelfs goed 13 dagen alsook het grootste deel van de manschappen terwijl de anderen voor Lochem waren

Bijgaande kaart maakt deel uit van een schenking van enkele unieke (geplastificeerde) reproducties met Nederlandse en Franse Tekstaanhang, welke wij in 2009 mochten ontvangen van onze kaartspecialist Gerrit Perfors. Wij zijn hem daar zeer erkentelijk voor.
Het bestuur.